

Asia: VN/7340/2021

Lausuntopyyntö esitysluonnoksesta laeiksi huumausainelain ja sähköisestä lääkemääräyksestä annetun lain 15 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

3 § Määritelmät / Definitioner

Luonnoksessa ehdotetaan, että dimetyylitryptamiinia (DMT) sisältävät kasvit määriteltäisiin huumausaineeksi. Tällöin huumausainelaisissa säädetty yleiskiellot tulisivat koskemaan kyseisiä kasveja. Ehdotetulla muutoksella pyritään ehkäisemään päihdyttäviltä ominaisuuksiltaan huumausaineita vastaavien kasvien pääsyä markkinoille.

DMT:tä sisältäviä kasvinosia ei ole kielletty kansainvälisissä huumausainesopimuksissa. Myös suomalaisessa oikeuskäytännössä on katsottu, että Mimosa hostilis -kasvin kasvimateriaali ei ole huumausainetta, vaikka materiaali sisältää DMT:tä. Tämän katsotaan ehdotuksessa olevan epäjohdonmukaista ja ongelmallista valvonnan kannalta, sillä Mimosa hostilis -kasvin juurikaarnaa on tuotu Suomeen jauheena, jota ei ole rutiinimenetelmin helppo erottaa muusta DMT:tä sisältävästä jauheesta. Tuonti ei ole ollut ehdotuksen mukaan kuitenkaan merkittävää.

Verkoston mielestä ehdotus DMT:n lisäämisestä huumausainelakiin on sinänsä ymmärrettävä ja taustalla oleva ajatus ehkäistä näiden kasvinosien pääytymistä esimerkiksi nuorten käyttöön on hyvä. Verkosto kuitenkin pohtii, saavutetaanko lakimuutoksella haluttuja vaikutuksia.

DMT:n kasvinosien käytöstä Suomessa on hyvin vähän tietoa. Käyttöön liittyvät ongelmat eivät ole täällä suuria. Käyttö ei ole yleistä varsinkaan nuorten keskuudessa, joiden kokemilla haitoilla lisääntyvää rikosoikeudellista sääntelyä perustellaan. Kieltoon liittyvät sosiaaliset ja terveydelliset vaikutukset olisivat siis hyvin pieniä. Myöskään kansainvälistä painetta säätelyn ei ole.

Ehkäisevän päihdetyön järjestöverkosto pohtii, mitkä olisivat valvonnan kiristymisestä koituvat mahdolliset lisäkustannukset ja yhteiskunnalliset vaikutukset. Nyt esityksessä todetaan, ettei

esimerkiksi taloudellisia vaikutuksia ole, sillä DMT:tä sisältävillä kasvinosilla ei ole esimerkiksi lääketieteellistä käyttöä Suomessa. Rikosoikeudellisen kontrollin lisääminen tulisi kuitenkin todennäköisesti lisäämään valvontakustannuksia, joka on myös taloudellinen vaikutus.

Miten esimerkiksi DMT:n kasvinosien käyttöä valvottaisiin, sillä Suomesta löytyy luonnonvaraisenakin yhdistettä sisältäviä kasveja ja myös näiden kasvien viljely olisi edelleen sallittua? Toiseksi, nyt ehdotuksessa todetaan, että esimerkiksi DMT:tä sisältävien kasvin osien myynti ja maahantuonti tulisi Suomessa rangaistavaksi, tapauksesta riippuen, joko huumausainerikoksena tai törkeänä huumausainerikoksena. Miten näiden kasvinosien hallussapito määritellään ja miten määritellään se, milloin kasvinosa on ihmisen hallussa myyntitarkoituksessa ja milloin ei?

Kaiken kaikkiaan esityksessä sivuutetaan kokonaan kysymys, mitä taloudellisia, sosiaalisia ja muita yhteiskunnallisia kustannuksia DMT:tä sisältävien kasvinosien kriminalisoinnista voisi seurata lisääntyvän rikosoikeudellisen huumausainekontrollin muodossa: esimerkiksi keneen tällainen kontrollointi todennäköisesti kohdistuisi ja mitkä olisivat sen seuraukset ja kustannukset.

Näiden seikkojen valossa EPT-verkosto ehdottaa, että DMT:n kasvinosien siirtämistä rikosoikeudellisen kontrollin piiriin harkitaan. Mahdollisia käytön haittoja tulisi nostaa esille tarpeen mukaan ehkäisevässä päihdetyössä ja muussa terveyttä edistävässä työssä.

7 § Eräiden kasvien ja sienien viljelykielto / Förbud mot odling av vissa växter och svampar

Hampun viljelyn osalta huumausainelain muutoksella pyritään selkiyttämään hampun viljelyn asemaa Suomessa. Voimassa olevan huumausainelain mukaan hampun viljely on kielletty käytettäväksi huumausaineena, huumausaineen valmistuksessa tai tuotannossa. Huumausainelaisissa ei kuitenkaan ole erikseen säädetty, millä edellytyksin hampun viljely on sallittua, mistä esityksen mukaan voi aiheutua epäselviä tulkintatilanteita. Ehdotuksen mukaan huumausainelaisissa sallittaisiin

- hampun viljely, johon saadaan EU:n maataloustukea

- viljely, joka täyttää tietyiltä osin maataloustuen saamisen ehdot ja josta lisäksi on tehty ilmoitus Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskuselle Fimealle.

Hampun viljely käytettäväksi huumausaineena taikka huumausaineen valmistuksessa tai tuotannossa olisi jatkossakin kiellettyä.

Verkosto näkee, että ehdotetut muutokset selkiyttävät nykyistä tilannetta siltä osin, että niiden jälkeen laissa lukee selkeästi, mikä on sallittua hampun viljelyä ja mikä ei. Käytännössä hampun viljelyyn tulee ehdotusten seurauksena lukuisia viljelijöitä koskevia hallinnollisia vastuita ja muita viljelyä koskevia yksityiskohtaisia säännöksiä, joiden täyttämättä jättäminen, tahallinen tai tahaton, voisi johtaa tuomioon huumausainerikoksesta viranomaisen harkinnan mukaan. Verkosto suhtautuukin epäilevästi ehdotuksessa kuvattuun vaikutukseen, joka liittyy tarpeettomien valvontatoimien vähentymiseen muutosten seurauksena.

Näiden huomioiden valossa EPT-verkosto ehdottaa, että luonnokseen olisi kirjoitettava auki nykyistä selkeämmin lakiehdotuksen mukanaan tuomat taloudelliset ja yhteiskunnalliset kustannukset ja muut seuraukset, jotka liittyvät hampun viljelyn lisääntyvään valvontaan Suomessa.

9 § Luvan myöntäminen / Beviljande av tillstånd

-

11 § Luvan myöntämisen edellytykset / Villkor för beviljande av tillstånd

-

12 § Valmistuslupa / Tillverkningsstillstånd

-

15 § Käsittelylupa / Hanteringstillstånd

-

15 a § Hampun viljelyä koskeva ilmoitus / Anmälan om odling av hampa

Yksityiskohtaisina ehdotuksina verkosto ehdottaa, että lääkealan turvallisuutta valvovaa Fimeaa tarkoituksenmukaisempi valvova viranomainen hampun viljelylle olisi maataloudelle lupia myöntävä toimija. Myös velvollisuutta ilmoittaa viljelmästä poliisille, jota aloitteessa ehdotetaan, tulisi harkita uudelleen, koska kyseessä on maataloustukea saava toiminta. Myös se, miten valvontaa tehdään käytännössä viranomaisten toimesta ja se, kenellä on vastuu seurannasta, olisi kirjoitettava auki tarkemmin. Viljelyyn liittyvistä ilmoitusvelvollisuus- ja kirjanpitorikkomuksista ei tulisi rangaista huumausainerikkomuksina, sillä kyseessä voi olla esimerkiksi tahaton huolimattomuus. Sanktion tulisi olla sama kuin muistakin vastaavista hallinnollisista rikkomuksista. Ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta laaja valvonta on tarkoituksenmukaista. Samalla valvonnan ja sanktioinnin ei tule olla sellaista, että se aiheuttaa lisähaittaa kansalaisille.

16 § Vastuuhenkilöä ja tämän sijaisia koskevat vaatimukset / Krav på ansvarig person och dennes ställföreträdare

-

19 § Selvitys lupaharkintaa varten / Utredning för tillståndsprövning

-

22 § Ensiavussa ja kriisinhallinnassa tarvittavat lääkevalmisteet / Läkemedelspreparat som behövs vid första hjälpen och vid krishantering

Huumausainelain 22 §:ssä säädetään poikkeuksista tuonti- ja vientilupia koskevista vaatimuksista lääkevalmisteille, jotka sisältyvät kansainvälisessä liikenteessä toimivien alusten, ilma-alusten, ambulanssien ja humanitaarisessa avustustoiminnassa käytettävien ajoneuvojen lääkevarastoihin. Pykälä ei mahdollista vastaavaa poikkeamista esimerkiksi sotilaallisissa ja humanitaarisissa kriisitilanteissa eikä silloin, jos lääkevalmiste ei sisälly edellä mainittujen kulkuvälineiden ensiapuvälineisiin. Edellä sanottu hankaloittaa joukko-osastojen omia lääkekuljetuksia sekä humanitaarisen avun antamista ja vastaanottamista akuuteissa tilanteissa.

Esityksessä ehdotetaan, että tuonti- tai vientilupaa ei vaadittaisi jatkossa sellaisista aineista valmistetuille lääkevalmisteille, jotka on luokiteltu huumausaineeksi vain Suomessa ja joihin voi liittyä aineen laajaan lääkinnälliseen käyttöön nähden vain vähäisenä pidettävä väärinkäytön vaara. Lisäksi luvanvaraisuudesta vapautettaisiin kansainvälisten ja kotimaisten sotilasosastojen ja pelastusjoukkojen mukanaan tuomat ja maasta viemät lääkevalmisteet, jotka on tarkoitettu omaan ensiapukäyttöön. Käytännössä ehdotuksessa ehdotetaan muutoksia huumausainelain 22. ja 23. pykälisiin. Ensimmäiseen tulisi uusi 3 momentti. Jälkimmäinen pykälä muutettaisiin kokonaan.

Verkosto pitää luonnoksessa esitetty ehdotusta hyvänä ja perusteltuna. Esitykseen sisältyy ensinnäkin lupamenettelyjä keventäviä ehdotuksia, jotka helpottavat luvanhakijoiden ja luvanhaltijoiden hallinnollista taakkaa. Suomen olisi myös muutosten myötä helpompi tehdä kansainvälistä yhteistyötä sotilas- ja siviilikriisinhallinnassa vastaisuudessa.

23 § Poikkeukset tuonti- ja vientilupia koskevista vaatimuksista / Undantag från kraven på import- och exporttillstånd

-

24 a § Hampun viljelyä koskevat ilmoitukset ja kirjanpito / Anmälningar och redovisning som gäller odling av hampa

-

24 b § Hampun viljelyä ja hamppua koskevat poikkeukset ja rajoitukset / Undantag och begränsningar som gäller hampa och odling av hampa

-

30 § Kirjanpitovelvollisuus / Redovisningsskyldighet

-

32 § Eräiden huumausaineiksi luokiteltujen lääkkeiden seuranta / Övervakning av vissa läkemedel som betraktas som narkotika

-

45 § Huumausainerikosten estäminen, paljastaminen ja selvittäminen / Förebyggande, avslöjande och utredning av narkotikabrott

Ehdotuksessa esitetään parannettavaksi viranomaisten mahdollisuuksia huumausainerikosten estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen. Huumausainelain 45 § säädetään huumausainerikosten estämisestä, paljastamisesta ja selvittämisestä. Voimassa olevan pykälän 1 momentin mukaan Keskusrikospoliisin päällikön tai Tullin rikostorjunnan päällikön kirjallisella päätöksellä voidaan myöntää huumausainerikosten estämistä, paljastamista ja selvittämistä suorittavalle viranomaiselle yksittäistapauksessa lupa huumausaineen valmistamiseen, tuontiin Suomeen, vientiin Suomesta tai kauttakuljetukseen. Lupa voidaan myöntää vain huumausainerikosten estämistä, paljastamista ja selvittämistä varten, ei siis esimerkiksi tieteelliseen tutkimukseen.

Ehdotuksessa pykälän 1 momentissa säädettäisiin uutena asiana, että vastaava lupa voitaisiin myöntää myös huumausaineen valmistamiseen sekä 7 §:ssä tarkoitettujen kasvien ja sienien viljelyyn. Käytännössä kysymyksessä voisi olla esimerkiksi Psilosybe-sienien kasvatusalustoista. Pykälässä huumausainerikosten estämistä, paljastamista ja selvittämistä suorittavalla viranomaisella tarkoitettaisiin myös Puolustusvoimien huumekoirakoulutuksesta vastaavaa viranomaista. Pykälän 1 momentissa tarkennettaisiin lisäksi, että pykälässä tarkoitettu lupa voitaisiin myöntää vain välttämättömiin tarkoituksiin huumausainerikosten estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi. Tämä vastaa nykyistä käytäntöä.

Ehdotuksessa ei avata tarkemmin miksi em. viranomaisille halutaan antaa lupa huumausaineen valmistamiseen ja kasvien ja sienien viljelyyn, ja mitkä olisivat tällaisen lisäyksen taloudelliset ja yhteiskunnalliset kustannukset sekä hyöty huumausainerikosten tutkimisen kannalta. EPT-verkosto katsoo, että nämä olisivat oleellisia lisäyksiä ehdotukseen, jotta voidaan arvioida muutoksen hyötyjä ja yhteiskunnallisia kustannuksia.

47 § Huumausainelakirikkomus / Förseelse mot narkotikalagen

Koska hampun viljelyyn tulee ehdotusten seurauksena mukaan nykyistä enemmän säädöksiä, joita viranomaisten tulee valvoa, on todennäköistä, että viljelyyn liittyvät valvonta- ja myös erilaiset hallintokustannukset pikemminkin kasvavat kuin vähenevät. Myös viljelijöiden oikeudelliseen asemaan tulee ehdotettujen muutosten myötä harkinnanvaraisuutta, joka voi heikentää merkittävästi heidän oikeusturvaansa, jos esimerkiksi hallinnollisen velvoitteen unohtamisesta voisi olla seurauksena huumausainerikkomus. EPT-verkoston näkökulmasta hampun viljelyn valvonta on tarpeellista, mutta samalla tulee välttää valvonnan negatiivisia vaikutuksia.

49 § Muutoksenhaku / Ändringssökande

-

Tietojen luovuttaminen viranomaisille ja tieteelliseen tutkimukseen (sähköisestä lääkemääräyksestä annetun lain 15 §) / Utlämnande av uppgifter till myndigheter och för vetenskaplig forskning (15 § i lagen om elektroniska recept)

Voimaantulo / Ikraftträdande

Muuta kommentoitavaa esityksestä / Andra kommentarer om propositionen

Ehkäisevän päihdetyön järjestöverkosto (EPT-verkosto) kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esitysluonnoksesta eduskunnalle laeiksi huumausainelain ja sähköisestä lääkemääräyksestä annetun lain 15 §:n muuttamisesta. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi huumausainelakia ja sähköisestä lääkemääräyksestä annettua lakia. EPT-verkoston lausunto keskittyy huumausainelakia koskeviin muutosehdotuksiin ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta.

Verkoston näkemys on, että huumausainelakiin tehdyt muutosehdotukset selkiyttävät lainsäädäntöä ja sen tulkintaa joiltakin osin sekä keventävät lupien myöntämiseen liittyvää hallintaa tietyissä kysymyksissä. Toisaalta joiltakin osin ehdotukset tuovat mukanaan uudenlaisia rajanveto- ja tulkintaongelmia ja kasvattavat myös viranomaisten työmäärää. Osa ehdotetuista muutoksista lisää huumeiden rikosoikeudellista säätelyä Suomessa. Sen sijaan muunlaisia mahdollisuuksia vähentää huumeidenkäyttöön liittyviä haittoja ei esitetä, vaikka niitä edistämällä voitaisiin tutkitusti edistää huumeita käyttävien ihmisten hyvinvointia ja vähentää yhteiskunnallista eriarvoisuutta, jotka ovat lakiuudistukseen liittyviä hallitusohjelman tavoitteita.

Huumausainelain yhtenä tavoitteena on huumaantumistarkoituksessa käytettävien aineiden aiheuttamien terveystarkoituksien vähentäminen. Tämänhetkinen ehdotus ei käsittele kuitenkaan lainkaan muutosehdotuksia, joita muun muassa EPT-verkoston järjestöt ja muutkin toimijat ovat esittäneet huumausainelakiin huumeiden käytön haittoja vähentävän työn helpottamisen ja mahdollistamisen osalta.

Helsingin kaupunki teki vuonna 2018 selvityksen, joka kartoitti mahdollisuuksia perustaa Suomeen huumausaineiden käyttöön tarkoitettuja valvottuja käyttötiloja. Selvitykseen liittyi oikeudellinen arviointi, jonka mukaan käyttötilojen perustaminen vaatisi muutoksia voimassa olevaan lainsäädäntöön. Erilaisten vastuukysymysten vuoksi sekä asian käytännön toteutuksen kannalta asiassa olisi ensinnäkin selkeintä, että lainsäädännössä olisi nimenomaisesti säädetty sellaisista huumausaineiden käyttötiloista, joissa huumausaineiden käyttö ei olisi kriminalisoitu. Valtakunnansyyttäjänvirasto (VKSV) kanta asiaan, joka myös nostettiin esille selvityksen oikeudellisessa arvioissa, oli, että jo käyttöhuoneen kokeilu edellyttää toiminnan oikeuttavan lain säätämistä esimerkiksi määräaikaisena pilottilakina.

Valvottujen käyttötilojen lisäksi toisena haittoja vähentävänä toimintana, josta voisi olla hyötyä esimerkiksi huumekuolemien ehkäisyssä, on viime vuosina pidetty esillä ainetestausta. A-klinikkasäätiön Muunto-hankkeessa tehdyn selvitystyön mukaan keskeinen haaste ainetestauspalvelun perustamiselle on tällä hetkellä se, että huumausainelain mukaista

käsittelylupaa ei ole mahdollista saada sellaisten aineiden käsittelyyn, jotka ovat peräisin laittomilta markkinoilta.

Muunto-hanke on ajanut tässä asiassa lain täydentämistä ainetunnistuspalvelua tukevilla lisäyksillä. Myös EPT-verkosto on nostanut esille vaikuttamistyössään, että lainsäädännön olisi mahdollistettava haittoja vähentävien toimien joustava kehittäminen.

EPT-verkosto ehdottaa, että lakiehdotukseen otettaisiin mukaan pohdittavaksi em. haittoja vähentäviä toimia koskevia muutosehdotuksia ja niiden taloudelliset ja yhteiskunnalliset vaikutukset, mukaan lukien lapsivaikutukset, ja kustannukset kartoitettaisiin osana ehdotettuja muutoksia.

Eloranta Annika
Ehkäisevän päihdetyön järjestöverkosto